УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.22.13>

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРИВАТНИХ ДАНИХ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Наконечна Ірина Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри загальноправових
дисциплін
(Національна академія Служби безпеки
України, м. Київ, Україна)

Лясковський Михайло Миколайович,
курсант 4-го курсу
(Національна академія Служби безпеки
України, м. Київ, Україна)

Діяльність правоохоронних органів України тісно пов'язана з використанням певних відомостей та обробкою приватних даних про осіб. На практиці спостерігається збільшення правопорушень щодо використання та зберігання персональних даних без згоди суб'єктів персональних даних, що їхні персональні дані обробляються, без відома та без реєстрації баз персональних даних про особу, розголошення яких завдає значної шкоди особам. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що гарантія, забезпечення та захист прав особи на недоторканість приватного життя, а саме її персональних даних є одним із пріоритетних напрямків розвитку України як правової та демократичної держави, що закріплено у першій статті Конституції України – Основного Закону України. Побудова ефективної системи захисту персональних даних осіб є одним із важливих завдань на шляху євроінтеграції нашої держави, яке має здійснюватися з урахуванням сучасного досвіду діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу та НАТО, особливостей правоохоронної системи України, демократичних перетворень в українському суспільстві тощо. З огляду на вказане вище, а також враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, обрана проблематика є вкрай актуальною та важливою в контексті наукових досліджень. Проблеми захисту у сфері збереження приватних даних про особу вивчали такі вітчизняні науковці: Ю. Битяк, Є. Захаров, А. Марущак, О. Андрійко, А. Новицький, І. Розанов, Ю. Тихомиров, І. Арістова, В. Цимбалюк, М. Швець, А. Пазюк, В. Рушайло, О. Кулініч, В. Гавловський та інші дослідники. Серед зарубіжних вчених, які займалися проблематикою захисту приватних даних, можна виокремити М. Шонбергера, Ф. Агре, Б. Кристального, М. Кьорбі, Ю. Колосова, В. Іванського, Д. Боркінга, В. Копилова та інших науковців. Однак, не зменшуючи значення й актуальності наукових досліджень цих вчених, варто зазначити, що наразі практично відсутні комплексні дослідження механізму захисту та збереження приватних даних про особу в діяльності правоохоронних органів України. Стаття присвячена аналізу та врегулюванню правового механізму приватних даних про особу відповідно до європейських стандартів щодо забезпечення захисту приватних даних про особу. Зроблені висновки щодо систематизації механізму формування законодавство України щодо захисту приватних даних про особу, запропоновано внесення ряду змін до окремих нормативних актів.

Ключові слова: персональні дані, обробка інформації, захист інформації, збереження приватних даних.

THE SYSTEM OF PROTECTION OF PRIVATE DATA IN LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

Nakonechna Iryna Volodymyrivna,
Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor,
Professor, Department of General
Legal Disciplines
(National Academy of the Security
Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

Liaskovskyi Mykhailo Mykolaiovych,
4th year Cadet
(National Academy of the Security
Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

The activity of law enforcement agencies of Ukraine is closely related to the use of certain information and processing of private data about persons, which is observed in the practice of increasing violations of the use and storage of personal data without the consent of personal data subjects. personal data of which the disclosure causes significant persons. The relevance of the topic of this study is that the guarantee, provision and protection of the rights of individuals to privacy, namely her personal data is one of the priorities of the Ukrainian state as a legal and democratic state, enshrined in the first article of the Constitution of Ukraine – the Basic Law of Ukraine. Building an effective system of personal data protection is one of the important tasks on the path of European integration of our country, which should be carried out taking into account the current experience of law enforcement agencies of the European Union and NATO, the law enforcement system of Ukraine, democratic transformations in Ukrainian society. In view of the above, as well as taking into account the European integration vector of Ukraine's development, the chosen issues are extremely relevant and important in the context of scientific research. Problems of protection in the field of preservation of private personal data were studied by the following domestic scientists: Yu. Bytyak, E. Zakharov, A. Marushchak, O. Andriyko, A. Novitsky, I. Rozanov, Yu. Tikhomirov, I. Aristova, V. Tsymbalyuk, M. Shvets, A. Pazyuk, V. Rushailo, O. Kulinich, V. Gavlovsky and others. Among foreign scholars who have dealt with the protection of private data, we can single out M. Schonberger, F. Agre, B. Krystalny, M. Kyorby, Y. Kolosov, V. Ivansky, D. Borking, V. Kopylov, and others. However, without diminishing the importance and relevance of scientific research of these scientists, it should be noted that currently there are virtually no comprehensive studies of the mechanism of protection and preservation of private personal data in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. The article is devoted to the analysis and regulation of the legal mechanism of private personal data in accordance with European standards for ensuring the protection of private personal data. Conclusions are made on the systematization of the mechanism of formation of the legislation of Ukraine on the protection of private personal data, it is proposed to make a number of changes to certain regulations.

Key words: personal data, information processing, information protection, storage of private data.

Актуальність теми. Діяльність правоохоронних органів України тісно пов'язана з використанням певних відомостей та обробкою приватних даних про осіб. На практиці спостерігається збільшення правопорушень щодо використання та зберігання

персональних даних без згоди суб'єктів персональних даних, що їхні персональні дані обробляються, без відома та без реєстрації баз персональних даних про особу, розголошення яких завдає значної шкоди особам. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що гарантія, забезпечення та захист прав особи на недоторканість приватного життя, а саме її персональних даних є одним із пріоритетних напрямків розвитку України як правової та демократичної держави, що закріплено у першій статті Конституції України – Основного Закону України. Побудова ефективної системи захисту персональних даних осіб є одним із важливих завдань на шляху євроінтеграції нашої держави, яке має здійснюватися з урахуванням сучасного досвіду діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу та НАТО, особливостей правоохоронної системи України, демократичних перетворень в українському суспільстві тощо. З огляду на вказане вище, а також враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, обрана проблематика є вкрай актуальною та важливою в контексті наукових досліджень.

Стан дослідження. Проблеми захисту у сфері збереження приватних даних про особу вивчали такі вітчизняні науковці: Ю. Битяк, Є. Захаров, А. Марущак, О. Андрійко, А. Новицький, І. Розанов, Ю. Тихомиров, І. Арістова, В. Цимбалюк, М. Швець, А. Пазюк, В. Рушайло, О. Кулініч, В. Гавловський та інші дослідники. Серед зарубіжних вчених, які займалися проблематикою захисту приватних даних, можна виокремити М. Шонбергера, Ф. Агре, Б. Кристального, М. Кьорбі, Ю. Колосова, В. Іванського, Д. Боркінга, В. Копилова та інших науковців. Однак, не зменшуючи значення й актуальності наукових досліджень цих вчених, варто зазначити, що наразі практично відсутні комплексні дослідження механізму захисту та збереження приватних даних про особу в діяльності правоохоронних органів України.

Виклад основного матеріалу. Система захисту персональних даних та забезпечення прав осіб на недоторканість приватного життя є однією з найважливіших гарантій свободи демократичного суспільства, надійним щитом природного права людини на приватне життя та його захист, антитоталітарною ознакою державного та силового апарату тощо. Варто зазначити, що захист прав і свобод людини щодо обробки персональних даних впливає на авторитет держави, її репутацію та статус у світовому співтоваристві. Україна у такому рейтингу може похизуватися не найкращими показниками та досягненнями, хоча натеper існує ряд позитивних напрацювань у цій сфері. У 2015 році був прийнятий Закон України «Про Національну поліцію», у якому передбачені повноваження поліції стосовно формування та використання інформаційних ресурсів (відповідних баз даних), зокрема, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України.

Отже, чинне законодавство України та сучасні інформаційні технології створюють умови, котрі дають змогу правоохоронним органам здійснювати обробку величезного обсягу персональних даних. Однак завжди залишається проблема, пов'язана з несанкціонованим їх використанням із боку співробітників правоохоронних органів.

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, до кола яких входить і робота з персональними даними конкретних осіб з числа громадян України, іноземців та осіб без громадянства [1].

На наш погляд, одна з основних причин, через яку відбувається порушення закону, що регулює сферу захисту персональних даних – те, що співробітники правоохоронних органів недостатньо володіють знаннями у сфері положень правової бази, котра безпосередньо регулює цю сферу, а також зобов'язань щодо забезпечення конфіденційності та заходів безпеки під час обробки даних. Саме це призводить до того, що суб'єкти персональних даних стають жертвами зловживання з боку правоохоронних органів, котрі здійснюють збирання й обробку їхніх персональних приватних даних зі значним порушенням не тільки вітчизняного, а й міжнародного законодавства. Варто наголосити на тому, що особливої уваги заслуговує обробка так званої «чутливої категорії персональних даних». Така категорія даних включає інформацію про етнічне або расове походження людини, політичні, релігійні переконання особи, членство в політичних партіях та професійних спілках, про стан здоров'я чи наявність судимості тощо. За даними Європейського центру з прав людини, на практиці саме такі вразливі групи населення стають потерпілими від несанкціонованої та незаконної обробки персональних даних [2].

Найпоширенішими порушеннями у сфері персональних даних з боку правоохоронних органів є: доступ до інформації за відсутності повноважень і обґрунтованої мети для такого доступу; збір персональної інформації за відсутності підстав для цього; розкриття персональних даних для широкого загалу; обробка такої інформації не з тією метою, задля якої вона була зібрана; несанкціонований доступ до персональних даних із метою подальшої компрометації чи шантажування осіб; незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу тощо.

Наразі в Україні фактично відсутній дієвий механізм захисту персональних даних саме в діяльності правоохоронних органів. У статті 16 Закону України «Про захист персональних даних» міститься положення щодо порядку доступу до персональних даних третіх осіб, що визначається умовами згоди суб'єкта персональних даних, наданої володільцю цих персональних даних на їх обіг та обробку, або відповідно до вимог закону [3]. Це означає, що суб'єкт правовідносин для того, щоб отримати персональну інформацію про особу, повинен направити запит до такої особи. Працівники правоохоронних органів за незаконний обіг та обробку персональних інформації згідно зі статтею 28 Закону України «Про захист персональних даних» можуть притягуватися до відповідальності. Аналізуючи положення Закону України «Про інформацію» [4], бачимо, що у статті 27 вказується, що за порушення цього Закону передбачена дисциплінарна, адміністративна або кримінальна відповідальність. У Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за порушення законодавства у сфері обробки та обігу персональних даних [5]. У Кримінальному кодексі України не передбачена кримінальна відповідальність посадових осіб правоохоронних органів за розголошення або незаконний обіг персональної інформації. Натепер особа, котра вважає, що її персональні дані були розголошені або збиралися посадовими особами правоохоронних органів України, має право звернутися до суду за захистом, однак згадана категорія справ досить складна та не є поширеною в нашій державі.

Для того, щоб захистити персональні дані осіб у діяльності правоохоронних органів, слід вносити зміни до законодавства, а саме необхідно розробити Положення щодо охорони і захисту персональних даних у службовій діяльності правоохоронних органів України. Цей документ повинен детально регламентувати механізм захисту персональних даних від неправомірного доступу, містити положення щодо відповідальності посадових осіб за поширення та розголошення приватної інформації про особу, також згадане положення має передбачити здійснення заходів, котрі будуть спрямовані

на поліпшення системи технічного захисту конфіденційної інформації щодо фізичних осіб, яка відповідала б сучасним потребам у сфері інформаційної безпеки.

Висновки. Проблема захисту персональних даних про особу в діяльності правоохоронних органів у сучасній правоохоронній системі України є нагальною і потребує нормативного вдосконалення.

Отже, слід розробити та унормувати відомчі бази правоохоронних органів України щодо вказаної проблематики. Також вважаємо, що необхідно внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме передбачити правову норму щодо притягнення до відповідальності за незаконну обробку, незаконний доступ та висвітлення інформації про приватну особу, що буде перспективою для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.
2. Захист персональних даних у діяльності Національної поліції України. Експертний центр з прав людини. URL: <https://ecpl.com.ua/comments/zahyst-personalnyh-danyh-v-diyalnosti-natsionalnoji-politsiji-ukrajiny/>.
3. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
4. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 80731-X. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.